

ABSTRACTS

"Individual religiosity in a secularized environment" (K. Dobbelaere)

The author examines the consequences for the churches of functional differentiation. The churches appear increasingly to be organizations that are outside the lifeworld of the people. Most people still expect the churches to perform 'services' for them, and the churches' symbolic patrimony is considered to be a 'shared vocabulary' some of which people may use in assembling and constructing their own meaning system. The deconstruction of the Christian faith, which has followed from changes in the meaning of the concept 'God', is a result of the rationalization and commodification both of the sub-systems and the lifeworld of the public at large.

How, then, may we understand the so-called 'return of religion'? The public discourse of religious actors - to which reference is often made to reinforce this vision - seems to lack any authority *ad extra* except to the extent that it appears to be general humane discourse. Thus, religious actors appear to be moral rather than religious authorities. The New Religious movements outside the churches; the groups emerging at the margin of the churches; popular religion; magic, and similar phenomena commonly called religious, which are often taken to be indicators of the 'return of religion', might be much better understood as a 'return of the sacred' emancipated from religion.

"Who's opinion? The attitude of the Belgians towards immigrants reconsidered" (A. Carton)

The data of this article are from a national survey concerning the attitude of Belgians towards immigrants. All subjects were interviewed by trained interviewers using a standardized questionnaire. In this article, we examine the most important dependent variable, the attitude towards immigrants, to see if it was influenced in any way by the characteristics of the interview and the interviewer. The hypothesis that the opinion of the interviewer influences the opinion of the respondent was confirmed for the total sample. Log-linear analysis was used to

determine the relation between the interviewer's opinion upon the respondent. The older generation with feelings of anomy (irrespective of their level of education) was the most sensitive towards the opinion of the interviewer. It is concluded that the opinion of the interviewer does not influence the opinion of the respondent when the interview proceeds smoothly.

"The recognition and institutionalization of Islam in Belgium, Great Britain, and the Netherlands" (J. Rath, K. Groenendijk, R. Penninx)

In this paper the authors argue that the historically specific laws and regulations with regard to religious groups in Belgium, Britain and the Netherlands provoke different political reactions when Muslims are involved. These laws and regulations also affect - to some extent - the ideological representation of Muslims. The reverse process of laws and regulations being changed by politico-ideological mobilization also takes place, but the picture is less clear. Sometimes the law has been changed to entrench the norms of the receiving society and to suppress 'undesirable' Muslim behaviour. But at other times existing laws have been changed or circumvented to enable Muslims to institutionalize. The ideological representation of Muslims does not necessarily depend on religious characteristics, but may also turn on ethnic or socio-cultural characteristics.

"The attitude of young adults towards migrants : the measurement of change by means of simultaneous latent class analysis and log-linear models" (G. Loosveldt)

In this article, it is first determined whether a change is perceivable in the attitude of 20- and 21-year olds towards migrants. Whether a change can be established in the manner in which that attitude is then associated with a number of basic determinants. Simultaneous latent class analysis and log-linear models are used in the analysis. No changes are observed for this age group over the period of the study.

RESUMES

"La dévotion individuelle dans une société sécularisée" (K. Dobbelaere)

Dans cet article, l'auteur explore les effets que la différenciation fonctionnelle a entraînés pour les Eglises. Celles-ci apparaissent de plus en plus comme des organisations qui vivent en dehors de la vie quotidienne. La majorité de la population attend simplement que les Eglises lui rendent des services, tandis qu'elle considère le patrimoine symbolique de ces Eglises comme une sorte de vocabulaire communément partagé à partir duquel chacun peut composer et construire son propre système de sens. Ainsi, la déconstruction de la croyance chrétienne semble-t-elle être une conséquence d'un glissement de sens du concept de Dieu, résultant lui-même de la rationalisation et de la perception économisante des sous-systèmes et de la vie quotidienne.

Comment faut-il dès lors comprendre ce que l'on appelle le 'retour du religieux' ? Le discours public des acteurs religieux - qui confronte parfois cette vision - semble n'avoir d'autorité *ad extra*, en tant qu'il apparaît comme discours humain général. Ainsi les acteurs religieux semblent-ils apparaître davantage comme autorité morale que comme autorité religieuse. Les Nouveaux Mouvements Religieux qui se développent en dehors des Eglises, les groupes qui apparaissent en marge de celles-ci, la religion populaire, la magie et des phénomènes similaires désignés comme religieux, bien souvent lus comme indicateur d'une résurgence religieuse, semblent plutôt devoir être interprétés comme autant de signes d'un 'retour au sacré', émancipé des instances religieuses. Il semble qu'on devrait plutôt parler d'un retour du 'sacré' que du 'religieux'.

"L'opinion de qui ? Reconsidérer l'attitude des Belges vis-à-vis des immigrés" (A. Carton)

Les données de cet article proviennent d'une enquête nationale sur les attitudes des Belges à l'égard des immigrés. Les interviews ont été réalisées à domicile à l'aide de questionnaires standardisés par des intervieweurs entraînés. Dans cet article nous reconsidérons la variable la plus importante à éclaircir c'est-à-dire l'attitude vis-à-vis des immigrés, mais maintenant sous le point de vue des caractéristiques de l'interview et des intervieweurs.

Pour l'échantillon total nous trouvons une confirmation de la thèse que l'opinion de l'intervieweur influence l'opinion de la personne interrogée. A l'aide d'une analyse loglinéaire nous pouvons délimiter ce rapport entre l'opinion de l'intervieweur et de la personne interrogée. Ce sont les personnes âgées ressentant une impuissance sociale, sans tenir compte du niveau de scolarité, qui sont les plus sensibles à l'opinion de l'intervieweur. Enfin nous constatons que l'opinion de l'intervieweur n'intervient pas quand l'interview se déroule sans encombre.

"La reconnaissance et l'institutionnalisation de l'islam en Belgique, au Royaume-Uni et aux Pays-Bas" (J. Rath, K. Groenendijk et R. Penninx)

Les auteurs de cet article soutiennent que la législation et la réglementation historiquement spécifiques relatives aux groupements religieux en Belgique, au Royaume-Uni et aux Pays-Bas provoquent, dans ces sociétés, des réactions de nature différente à la présence des Musulmans. Le discours idéologique entourant les Musulmans semble en tout cas partiellement influencé par cette législation et par cette réglementation. Le processus inverse, par lequel la mobilisation politico-idéologique au sein de la société d'accueil entraîne de nouvelles formes de législations et de réglementations ou une modification de celles qui existent, est également perceptible, bien que de façon moins nette. Des initiatives sont parfois prises dans le sens de législations et réglementations nouvelles en vue de renforcer explicitement les normes et les valeurs de la société d'accueil et de combattre ainsi le comportement jugé indésirable des Musulmans. Parfois également, la législation et la réglementation existantes sont modifiées ou contournées pour offrir aux Musulmans davantage de possibilités d'institutionnalisation. La représentation idéologique des Musulmans n'est pas nécessairement fonction de caractéristiques religieuses mais, par exemple, également de particularités ethniques ou socio-culturelles.

"L'attitude des jeunes à l'égard des immigrés : mesure du changement au moyen d'une analyse de classe latente simultanée et de modèles loglinéaires" (G. Loosveldt)

Dans cet article, on examine tout d'abord s'il existe un changement perceptible dans l'attitude des jeunes de 20 et 21 ans vis-à-vis des immigrés. On cherche ensuite à déterminer s'il existe un changement dans la manière dont cette attitude est en corrélation avec un certain nombre de déterminants de base. Pour

cette mesure, on a utilisé une analyse de classe latente simultanée et des modèles loglinéaires. On n'a constaté aucun changement au sein du groupe d'âge étudié pour la période considérée.

MEDEWERKERS AAN DIT NUMMER

Ann Carton (°1964), licentiate sociologie, is als wetenschappelijk medewerkster verbonden aan het Departement Sociologie, afdeling methoden en technieken en is momenteel werkzaam op het Interuniversitair Steunpunt Politiek Opinieonderzoek (K.U.Leuven, I.S.P.O.).

Karel Dobbelaere is professor in de sociologie en godsdienstsociologie aan de K.U.Leuven en doceert sociologisch onderzoek aan de Universiteit Antwerpen (UFSIA). Hij is lid van de Academia Europaea en publiceerde vooral over secularisering, verzuiling en religieus gedrag - in en buiten de Kerken.

Kees Groenendijk is rechtssocioloog en als hoogleraar verbonden aan het Instituut voor Rechtssociologie van de Katholieke Universiteit Nijmegen.

Geert Loosveldt (°1956) is socioloog en als hoofddocent verbonden aan de Vakgroep dataverzameling en -analyse van het Departement Sociologie van de K.U.Leuven, waar hij onderzoekstechnische vakken doceert. Zijn onderzoeksactiviteit richt zich voornamelijk op de kwaliteit van survey-data en leefstijlen bij jongeren.

Rinus Penninx is cultureel antropoloog en is als hoogleraar verbonden aan de Vakgroep Methoden en Technieken van de Vrije Universiteit Amsterdam. Correspondentieadres : Instituut voor Rechtssociologie, Katholieke Universiteit Nijmegen, Postbus 9049, NL-6500 KK Nijmegen, tel. (+31.80) 612087, fax (+31.80) 616145.

Jan Rath is cultureel antropoloog en thans werkzaam als universitair docent op het Instituut voor Rechtssociologie van de Katholieke Universiteit Nijmegen.

RICHTLIJNEN VOOR AUTEURS

Manuscript. In regel komen alleen originele bijdragen in de Nederlandse taal in aanmerking. De gebruikelijke lengte belooft een 20-tal bladzijden. In het manuscript dient de voorkeurspelling gevolgd. Naast deze klassieke artikels neemt het tijdschrift ook wetenschappelijke essays, onderzoeksnota's en besprekingsartikels op.

Titelpagina. De eerste pagina van elke bijdrage bevat de titel en de naam van de auteur(s). Daarnaast wordt in ongeveer 50 woorden een korte persoonsbeschrijving per auteur gegeven met daarin volgende gegevens: naam en voor- naam, geboortejaar, titel, beroepsomschrijving en instelling waaraan men verbonden is.

Abstract. Van het artikel wordt in maximum 150 woorden een samenvatting gemaakt zowel in het Nederlands, in het Frans als in het Engels waarin naast de probleemstelling het essentiële van de inhoud wordt weergegeven. Deze abstracts verschijnen o.m. in Sociological Abstracts.

Paragrafen. De paragrafen worden genummerd volgens het decimale stelsel. Hoofdparagrafen krijgen de nummers 1, resp. 2 enz.; subparagrafen krijgen de nummers 1.1., resp. 2.1., 2.2., enz.

Tabellen en grafieken. Deze dienen apart en opeenvolgend te worden genummerd. Alle tabellen en grafieken behoren een titel te dragen.

Voetnoten. Worden aan het einde van het artikel vermeld in de volgorde waarin ze in de tekst voorkomen. In de tekst zelf worden ze aangegeven door een arabisch cijfer tussen haakjes.

Literatuurverwijzingen, of de zgn. bibliografische voetnoten, worden in de tekst aangeduid door tussen haakjes de naam van de auteur (vanaf 3 auteurs enkel de eerste naam gevolgd door "e.a."), jaartal van de publikatie en de bladzijde(n) te vermelden; b.v. ... (Janssens, 1982c: 17-20). Na de voetnoten wordt in een bibliografie de volledige literatuurverwijzing gegeven.

Voor een artikel zijn dit de naam van de auteur(s) gevolgd door zijn (hun) voorletter(s), jaar (tussen haakjes), de titel van het artikel (tussen '), het tijdschrift (cursief), jaargang, nummer, eerste en laatste pagina; b.v. Janssens, M.B.F.A. (1982) 'Relevantie van de sociologie voor de maatschappij', *Sociologie en Maatschappij*, 13 (3): 326-342.

Voor een boek zijn dit de naam van de auteur(s) gevolgd door zijn (hun) voorletter(s), jaar (tussen haakjes), titel (cursief), plaats van uitgave: uitgever; b.v. Janssens, M.B.F.A., J.O.P. Peeters (1982) *Sociologie in de Maatschappij*. Antwerpen: Het Vlaamse Boek.

Voor een verzamelwerk wordt de volgende werkwijze gevolgd: naam van auteur(s) gevolgd door voorletter(s), jaar van publikatie (tussen haakjes), titel van artikel (tussen '), bladzijden in het boek (pp. ...). In : voorletter(s) en naam van editor(s), titel van verzamelwerk (cursief), plaats van uitgave: uitgeverij; b.v. Janssens, M.B.F.A. (1982) 'Relevantie van de sociologie voor de maatschappij', pp. 5-22 in M.B.F.A. Janssens, J.O.P. Peeters (eds.), *Sociologie en Maatschappij*. Antwerpen: Het Vlaamse Boek.

Indien een recente uitgave van een werk wordt gebruikt dat meermaals werd gepubliceerd, wordt achter de naam van de auteur het jaartal van de eerste uitgave eerst gegeven en het jaartal van de gebruikte uitgave tussen haakjes erachter geplaatst, bijvoorbeeld: Weber, M. (1921(1976)) *Wirtschaft und Gesellschaft*, enz.

inhoud
1.1993

J.C. VERHOEVEN Ten geleide	
K. DOBBELAERE Individuele godsdienstigheid in een gesecculariseerde samenleving	5
A. CARTON De opinie van wie ? De houding van de Belgen tegenover migranten opnieuw bekeken	31
J. RATH, K. GROENENDIJK en R. PENNINX De erkenning en institutionalisering van de islam in België, Groot-Brittannië en Nederland	53
G. LOOSVELDT De houding van jongeren t.a.v. migranten : het meten van verandering met behulp van simultane latente-klassenanalyse en log-lineaire modellen	77
Boekbesprekingen	92
Abstracts/Résumés	117
Medewerkers aan dit nummer	123